

CRUZ VARAS a iní proti ŠVÉDSKU

Rozsudok z 20. marca 1991

NEOFICIÁLNE ZHRNUTIE A OKOLNOSTI PRÍPADU

A. Základné skutočnosti

Sťažovateľmi sú pán Héctor Cruz Varas (ďalej len „prvý sťažovateľ“), jeho manželka Magaly Maritza Bustamentová Lazová (ďalej len „druhý sťažovateľ“) a ich syn Ricardo Cruz (ďalej len „tretí sťažovateľ“), narodený v roku 1985. Všetci traja sťažovatelia sú občanmi Chile. Prvý sťažovateľ prišiel do Švédska 28. januára 1987 a nasledujúci deň požiadal o politický azyl. Dňa 5. júna 1987 sa k nemu pripojila druhá sťažovateľka a tretí sťažovateľ.

Svoju žiadosť o politický azyl prvý sťažovateľ odôvodnil tým, že v roku 1971 sa stal členom politickej strany FDR (*Revolutionary Workers Front* – Revolučný robotnícky front). Od roku 1973 sa stal tajomníkom tejto strany a pracoval aktívne na vytvorení opozície proti Pinochetovmu režimu. V roku 1976 bol zatknutý a zaistený na dva dni. Tvrdil, že počas zaistenia bol mučený.

Dňa 21. apríla 1988 rozhodli švédske úrady sťažovateľa vyhostiť. Jeho odvolanie proti rozhodnutiu o vyhostení bolo zamietnuté 29. septembra 1988. Dňa 6. októbra 1989 bol prvý sťažovateľ vyhostený a vrátený do Chile. Jeho manželka a syn sa ukrývali vo Švédsku a ich miesto pobytu nebolo známe.

B. Konanie pred Európskou komisiou pre ľudské práva

Všetci traja sťažovatelia podali 5. októbra 1989 sťažnosť Európskej komisii pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) podľa článku 25 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“). Namietali pred Komisiou, že vyhostenie prvého sťažovateľa bolo porušením článku 3 z dôvodu rizika mučenia po jeho návrate do Chile. Tvrdili, že vyhostenie tretieho sťažovateľa by bolo tiež porušením článku 3 Dohovoru. Ďalej tvrdili, že rozdelenie rodiny bolo porušením článku 8 Dohovoru a namietali aj porušenie článku 6 a článku 13 Dohovoru.

V súlade s pravidlom 36 svojho Rokovacieho poriadku požiadala Komisia švédsku vládu, aby nevyhostila prvého sťažovateľa, až kým neuzavrie preskúmanie celého prípadu.

Dňa 7. decembra 1989 Komisia vyhlásila sťažnosť za prijateľnú, pokiaľ ide o porušenie článku 3 a článku 8, a za neprijateľnú, pokiaľ ide o porušenie článku 6 a článku 13 Dohovoru. Komisia tiež ponechala na ďalšie preskúmanie otázku vyplývajúcu z nerešpektovania pravidla 36 švédskou vládou.

Vo svojej správe z 7. júna 1990 Komisia vyjadrila názor:

- ôsmimi hlasmi k piatim, že nebol porušený článok 3 Dohovoru,
- jednohlasne, že nebol porušený článok 8 Dohovoru,
- dvanástimi hlasmi k jednému, že nebol dodržaný článok 25 ods. 1 Dohovoru *in fine* tým, že vláda nevyhovela Komisii v jej žiadosti podľa pravidla 36, aby nevyhostila prvého sťažovateľa.

Dňa 11. júla 1990 postúpila prípad Európskemu súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) Komisia a 31. augusta 1990 vláda.

VÝŇATOK Z ROZSUDKU

PRÁVNÝ STAV

I. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 3

68. Sťažovatelia namietali, že vyhostenie pána Cruza Varasa do Chile bolo neľudským zaobchádzaním v rozpore s článkom 3 Dohovoru. Toto tvrdenie odôvodnili skutočnosťou, že vyhostením bol pán Cruz Varas vystavený riziku mučenia zo strany čílskych orgánov a že mu spôsobilo traumu, pretože v Chile už bol v minulosti mučený. Ďalej tvrdili, že vyhostenie tretieho z nich (Ricarda) by im spôsobilo utrpenie nezlučiteľné s týmto ustanovením Dohovoru, podľa ktorého

„Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.“

A. Aplikovateľnosť článku 3 Dohovoru na prípady vyhostenia

69. V rozsudku zo 7. júla 1989 v prípade Soering Súd skonštatoval, že rozhodnutie zmluvného štátu o vydaní osoby na úteku môže nastoliť otázky vo vzťahu k článku 3 a založiť zodpovednosť štátu podľa Dohovoru, ak sú tu vážne dôvody vedúce k presvedčeniu, že dotknutá osoba je v prípade vydania vystavená v dožadujúcej krajine reálnemu riziku mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania (séria A, č. 161, str. 35, odsek 91).

Napriek tomu, že založenie takejto zodpovednosti v sebe zahŕňa posúdenie podmienok v dožadujúcej krajine z hľadiska štandardov stanovených článkom 3, nejde tu o posudzovanie prijímajúcej krajiny alebo o založenie jej zodpovednosti či už podľa všeobecných noriem medzinárodného práva, podľa Dohovoru alebo na inom zákla-

de. Ak nejaká zodpovednosť vznikla alebo by mohla vzniknúť, je to zodpovednosť vydávajúceho zmluvného štátu za postup, ktorého priamym dôsledkom je vystavenie jednotlivca zakázanému zlému zaobchádzaniu (*ibidem*, str. 36, odsek 91).

70. Tento prípad sa netýka vydania, ale vyhostenia. Súd sa však domnieva, že uvedený princíp sa dá rovnako aplikovať na rozhodnutia o vyhostení a *a fortiori* na prípady už vykonaných vyhostení.

B. Aplikácia článku 3 na okolnosti tohto prípadu

1. Argumenty, ktoré odznegli pred Súdom

71. Prvý sťažovateľ tvrdil, že sa v Chile zúčastňoval na rôznych ilegálnych a podvratných aktivitách v spolupráci s FPMR (*Frente Patriótico Manuel Rodríguez* – radikálna organizácia, ktorá sa pokúšala zabiť generála Pinocheta), ale nie ako jej predstaviteľ. Pre tieto aktivity ho čílska polícia pri rôznych príležitostiach zatkla a mučila. Ďalej tvrdil, že vzhľadom na uvedené aktivity bol vyhostením vystavený riziku opätovného zatknutia a mučenia po návrate do Chile, pretože mučenie je ešte stále rozšírené.

Okrem toho uviedol, že lekárske posudky podporili jeho tvrdenia, že bol v minulosti mučený a že v dôsledku toho trpí syndrómom posttraumatického stresu. Ďalej tvrdil, že Súd by mal pri posudzovaní jeho tvrdení o politických aktivitách vziať do úvahy fakt, že žiadatelia o azyl môžu len zriedka predložiť listinné dôkazy o takýchto aktivitách. Ďalej uviedol, že uvedené aktivity boli takej povahy, ktorá vylučuje ich preukázanie listinnými dôkazmi. Súd by mal tiež vziať do úvahy, že obeť mučenia môžu pociťovať určitú nedôveru voči akémukoľvek orgánu a môžu sa báť podať kompletný a presný opis svojho prípadu. Tvrdil, že má právo na „zmiernenie“ dôkazného bremena a v prípade pochybností sa má rozhodnúť v jeho prospech, hlavne vzhľadom na lekárske posudky, ktoré predložil.

72. Vláda uviedla, že bola veľmi dobre informovaná o situácii v Chile vďaka veľkému počtu čílskych utečencov, ktorí po celé roky do Švédska prichádzali, a vďaka svojim kontaktom s čílskymi opozičnými skupinami, ktoré sprostredkovalo švédske veľvyslanectvo v Santiagu de Chile. Zdôraznila, že v čase vydania rozhodnutia o vyhostení došlo v Chile k významnému zlepšeniu politickej situácie ako aj situácie v oblasti dodržiavania ľudských práv. Mnohí, ktorí hľadali vo Švédsku útočisko, sa vrátili do vlasti, aby tu obnovili svoje politické aktivity. Navyše vláda dôkladne preskúmala tvrdenia prvého sťažovateľa a považovala ich za nevierohodné. Tiež poukázala na fakt, že tento sťažovateľ až do policajného výsluchu, ktorý sa konal 13. januára 1989 (pozri odsek 22), neuviedol, že bol mučený. Okrem toho obsahuje sťažovateľov príbeh rozporu a je vo viacerých bodoch nevierohodný.

Vláda ďalej tvrdila, že dôkazy, ktoré zhromaždila od vyhostenia tohto sťažovateľa, potvrdzujú jej presvedčenie, že nebol politicky aktívny alebo člen FPMR, či prenasledovaný políciou.

Nakoniec lekárske posudky predložené prvým sťažovateľom potvrdili len to, že bol v minulosti vystavený zlému zaobchádzaniu. Nepotvrdili, že ho mučili čílske orgány alebo osoby, za ktorých konanie by mohla byť čílska vláda braná na zodpovednosť.

73. Komisia naproti tomu akceptovala, že pán Cruz Varas bol podrobený zaobchádzaniu nezlučiteľnému s článkom 3 zo strany osôb, za ktorých konanie zodpovedá čílska vláda. Berúc však do úvahy politický vývoj v Chile, Komisia nepredpokladá, že by tu ešte existovalo reálne riziko, že bude opäť vystavený takémuto zaobchádzaniu.

2. Skúmanie sporných otázok Súdom

a) Zistenie skutočností

74. Súd pripomína, že v systéme orgánov Dohovoru je zisťovanie a preverenie skutočností v prvom rade úlohou Komisie (článok 28 ods. 1 a článok 31). V súlade s tým Súd uplatňuje svoje právomoci v tejto oblasti iba za výnimočných okolností. Súd však nie je viazaný zisteniami skutkového stavu Komisie a môže vykonať vlastné hodnotenie na základe všetkých podkladov, ktoré má k dispozícii.

75. Pri rozhodovaní, či existujú závažné dôvody vedúce k presvedčeniu, že ide o reálne riziko zaobchádzania nezlučiteľného s článkom 3 Dohovoru, posudzuje Súd daný prípad na základe materiálov, ktoré mu boli predložené, alebo, ak je to nevyhnutné, na základe materiálov získaných *proprio motu* (pozri rozsudok z 18. januára 1978 Írsko proti Spojenému kráľovstvu, séria A, č. 25, str. 64, odsek 160).

76. Keďže zodpovednosť zmluvných štátov podľa článku 3 v prípadoch tohto typu spočíva vo vystavení osoby riziku zlého zaobchádzania, musí byť existencia tohto rizika v prvom rade posúdená na základe tých skutočností, ktoré boli alebo mali byť zmluvnému štátu známe v čase vyhostenia. Uvedené však nebráni Súdu brať do úvahy neskoršie informácie, ktoré by potvrdili alebo vyvrátili spôsob, ktorým dotknutá zmluvná strana posúdila opodstatnenosť obáv sťažovateľa.

b) Posúdenie otázky, či bol prvý sťažovateľ vyhostením vystavený reálnemu riziku neľudského zaobchádzania

77. Súd zbral na vedomie lekárske posudky predložené sťažovateľom a najmä posudok dr. Jacobssona. Podľa neho sú zranenia a správanie sťažovateľa počas rozprávania o tom, čo prežil, v súlade s jeho tvrdeniami. Berúc do úvahy skúsenosti dr. Jacobssona pri vyšetrovaní obetí mučenia, posudok, ktorý urobil, podporuje tézu, že sťažovateľ bol v minulosti vystavený neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu. Podľa Komisie bolo jediným možným vysvetlením, že toto zaobchádzanie mali na svedomí osoby, za ktorých konanie bol zodpovedný „vtedajší čílsky režim“, pretože nenašla žiadne iné možné vysvetlenie. Tento záver však nie je, s výnimkou tvrdení prvého sťažovateľa, podložený žiadnym priamym dôkazom.

78. Okrem toho, ak sa aj prihliadne na nedôveru žiadateľov o azyl voči akýmkoľvek orgánom a na ťažkosti s podložením ich tvrdení listinnými dôkazmi, viac ako osemnásťmesačné mlčanie počnúc prvým policajným výsluchom vo Växjö o svojich údajných ilegálnych aktivitách a o tom, že ho čílska polícia mučila, vzbudzuje vážne pochybnosti o vierohodnosti pána Cruza Varasa (pozri odseky 14 – 22).

Ako zdôraznila vláda, o týchto skutočnostiach sa nezmienil ani počas policajného výsluchu, ktorý sa konal v júni 1987, ani počas toho, ktorý sa konal v októbri 1988, ani v početných písomných stanoviskách, ktoré predkladal počas imigračného konania až do januára 1989 (pozri odsek 22). Túto pochybnosť posilňuje aj fakt, že sťažovateľ mal vo všetkých štádiách predmetného konania právneho zástupcu, a preto musel byť informovaný, že je dôležité upozorniť orgány na všetky skutočnosti, ktoré podporia jeho žiadosť o azyl. Sťažovateľovu dôveryhodnosť spochybňujú aj neustále zmeny jeho výpovedí počas každého policajného výsluchu a skutočnosť, že Súdu neboli predložené žiadne materiály, ktoré by potvrdzovali jeho ilegálne politické aktivity pre FPMR alebo spoluprácu s jeho členmi (*ibid.*). Zhromaždené dôkazy však potvrdzujú skôr opak (pozri odseky 41 – 43).

79. Súd tiež poznamenáva, že sťažovateľ zjavne nebol schopný nájsť počas svojho pobytu v Chile, ktorý nasledoval po jeho vyhostení, svedkov alebo iné dôkazy, ktoré by mohli podporiť jeho tvrdenia o ilegálnych politických aktivitách.

80. Navyše rozvoj demokracie, ktorý sa začal v Chile, viedol k zlepšeniu politickej situácie a tiež k dobrovoľnému návratu utečencov zo Švédska a iných krajín (pozri odseky 34 a 51).

81. Súd kladie dôraz na skutočnosť, že švédske orgány majú veľmi dobré znalosti a skúsenosti s posudzovaním podobných tvrdení, a to vďaka vysokému počtu čílskych žiadateľov o azyl, ktorí prichádzali do Švédska od roku 1973. Konečné rozhodnutie o vyhostení bolo vynesené po dôkladnom preštudovaní sťažovateľovho prípadu Národným imigračným úradom a vládou (pozri odseky 14 – 33).

82. Na základe týchto úvah Súd dospel k záveru, že neexistujú vážne dôvody, ktoré by ho viedli k presvedčeniu, že pán Cruz Varas by bol vyhostením vystavený reálnemu riziku neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania po návrate do Chile v októbri 1989. Článok 3 nebol teda z tohto hľadiska porušený.

c) Posúdenie otázky, či vyhostenie spôsobilo prvému sťažovateľovi také utrpenie, že bolo porušením článku 3

83. Súd pripomína, že na to, aby sa mohlo zlé zaobchádzanie posudzovať v súvislosti s článkom 3, musí dosiahnuť minimálnu úroveň tvrdosti. Vytýčenie tohto minima je relatívne, stanovuje sa podľa okolností konkrétneho prípadu, podľa povahy a kontextu zaobchádzania, spôsobov a metód jeho výkonu, jeho trvania, na základe fyzických a psychických dôsledkov, niekedy sa zohľadňuje aj pohlavie, vek a zdravotný stav obete (pozri rozsudok Soering, séria A, č. 161, str. 39, odsek 100 a tiež rozsudky v ňom citované).

84. V prípade prvého sťažovateľa lekári skonštatovali, že pred vyhostením trpel syndrómom posttraumatického stresu a že jeho psychický stav sa po návrate do Chile zhoršil (pozri odseky 27 a 44). Ako však vyplýva zo záverov Súdu v odseku 82, jeho obavy nie sú ničím podložené. Súd teda konštatuje, že vyhostenie prvého sťažovateľa neprekročilo prah ustanovený článkom 3.

d) Posúdenie otázky, či by prípadné vyhostenie tretieho sťažovateľa mohlo viesť k porušeniu článku 3

85. Nezдалo sa, že by sťažovatelia pred Súdom trvali na svojej sťažnosti, podľa ktorej by vyhostenie tretieho sťažovateľa bolo porušením článku 3. Každopádne skutočnosti nepotvrdzujú, že by v tomto prípade bol porušený článok 3.

C. Rekapitulácia

86. V stručnosti článok 3 nebol teda porušený.

II. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 8

87. Podľa všetkých troch sťažovateľov vyhostenie prvého z nich viedlo k rozdeleniu ich rodiny a predstavovalo porušenie práva na rešpektovanie rodinného života zaručeného článkom 8 Dohovoru, ktorý znie:

„1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného života a rodinného života, obdobia a korešpondencie.

2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.“

Podľa nich je pri posudzovaní, či bol porušený článok 8 potrebné vziať do úvahy skutočnosť, že Komisia požiadala vládu podľa pravidla 36 svojho Rokovacieho poriadku o odklad výkonu vyhostenia. Tvrdili, že vyhostenie prvého sťažovateľa postavilo zvyšných žiadateľov pred alternatívu: pokračovať v skrývaní sa a využiť právo podať sťažnosť garantovanú článkom 25 Dohovoru, alebo sa vrátiť do Chile s prvým sťažovateľom.

88. Ako poznamenala vláda aj Komisia, švédske orgány nariadili vyhostenie všetkých troch sťažovateľov. Druhý a tretí sťažovateľ sa však začali skrývať a robia tak naďalej s cieľom vyhnúť sa vykonaniu uvedeného nariadenia (pozri odsek 33). Navyše z predložených dôkazov nevyplývajú žiadne prekážky, ktoré by im v Chile zabráňovali v budovaní rodinného života (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Abdulazis, Cabales a Balkandali z 28. mája 1985, séria A, č. 94, str. 34, odsek 68). Súd v tejto súvislosti odkazuje na svoje závery vyslovené vo vzťahu k sťažnosti na porušenie článku 3 (pozri odsek 86). Za týchto okolností nemožno pripísať zodpovednosť za rozdelenie rodiny Švédsku.

89. Rodinný život sťažovateľov nebol teda „nerešpektovaný“ v zmysle článku 8.

III. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 25 ODS. 1

90. Zostáva rozhodnúť, či švédska vláda tým, že nerešpektovala požiadavku nevyhostiť sťažovateľov vznesenú Komisiou podľa pravidla 36 jej Rokovacieho poriadku, porušila svoj záväzok vyplývajúci z článku 25 ods. 1, ktorý zaväzuje zmluvné strany, že nebudú nijako brániť účinnému výkonu práva na sťažnosť. Článok 25 ods. 1 znie:

„Komisia môže prijímať sťažnosti, ktoré zaslala generálnemu tajomníkovi Rady Európy každá osoba, mimovládna organizácia alebo skupina osôb považujúcich sa za poškodené v dôsledku porušenia práv priznaných týmto Dohovorom jednou z Vysokých zmluvných strán v prípade, že Vysoká zmluvná strana, proti ktorej sa podala sťažnosť, vyhlásila, že uznáva právomoc Komisie prijímať také sťažnosti. Vysoké zmluvné strany, ktoré urobili také vyhlásenie, sa zaväzujú, že nebudú nijako brániť účinnému výkonu tohto práva.“

Pravidlo 36 Rokovacieho poriadku Komisie znie:

„Komisia, alebo ak táto nezasadá, jej predseda, môže stranám nariadiť akékoľvek predbežné opatrenie, ktoré by sa malo podľa jeho názoru prijať v záujme strán alebo riadneho priebehu konania pred Komisiou.“

A. Argumenty, ktoré odznali v konaní pred Súdom

91. Podľa sťažovateľov účinný výkon práva na sťažnosť predpokladá, že úspech v konaní pred orgánmi Dohovoru bude mať pre nich význam. K tomu by však nedošlo, ak by v čase rozhodnutia o ich sťažnosti už prvý sťažovateľ utrpel ujmu, ktorej sa malo sťažnosťou zabrániť. Ďalej tvrdili, že účinný výkon práva na sťažnosť vyžaduje, aby sa počas konania pred orgánmi Dohovoru rešpektoval princíp rovnosti zbraní a právo sťažovateľov na primeraný čas a možnosti na prípravu obhajoby, základné prvky spravodlivého súdneho konania zaručeného článkom 6 Dohovoru. To, že prvý sťažovateľ nebol v priamom kontakte so svojím advokátom, spôsobilo, že sťažovatelia boli zbavení možnosti iniciovať určité vyšetrovanie týkajúce dokazovania v ich prípade, ktoré by podporilo ich sťažnosť podľa článkov 3 a 8 Dohovoru. Prvému sťažovateľovi bolo zabránené zúčastniť sa konania pred Komisiou. Sťažovateľom bolo teda upreté právo na spravodlivé súdne konanie, konkrétne bol porušený princíp rovnosti účastníkov konania (sťažovatelia – vláda) a teda sa im bránilo v účinnej prezentácii ich prípadu.

92. Podľa vlády Dohovor nezakotvuje povinnosť zmluvnej strany rešpektovať opatrenia, ktoré nariadila Komisia podľa pravidiel 36 Rokovacieho poriadku. Ďalej uviedla, že názor Komisie na podstatu sťažnosti nezaväzuje zmluvnú stranu, a tiež, že výrazy v ňom obsiahnuté, boli formulované spôsobom potvrdzujúcim ich nezáväzný charakter. Navyše skutočnosť, že sa v minulosti požiadavky podľa pravidiel 36 dodržiavali, ich nemôže urobiť záväznými v zmysle Dohovoru.

Vláda tvrdí, že ak by mali tieto požiadavky záväzný charakter, Švédsko by nemohlo ratifikovať Dohovor bez zmien vnútroštátnej legislatívy, pretože v prípadoch, ako je tento, by im nebolo možné vyhovieť pre ich protiústavnosť.

Článok 25 Dohovoru sa doteraz interpretoval ako článok, ktorý chráni procesné právo podať sťažnosť a všetko, čo je nevyhnutne potrebné na to, aby došlo k jeho uplatneniu. Názor Komisie, podľa ktorého tento článok chráni sťažovateľov pred nenapraviteľnou ujmu, nemá oporu ani v znení tohto článku, ani v jeho právnom výklade. V každom prípade vykonanie rozhodnutia o vyhostení v skutočnosti nezabránilo prvému sťažovateľovi predložiť svoj prípad Komisii.

93. Podľa Komisie tým, že Švédsko nerešpektovalo prvé opatrenie, ktoré nariadila na základe pravidiel 36 svojho Rokovacieho poriadku, porušilo svoj záväzok vyplývajúci z článku 25 ods. 1 Dohovoru. Aj keď nezakladá všeobecnú povinnosť zmluvných strán odložiť rozhodnutia alebo opatrenia na vnútroštátnej úrovni, existujú určité okolnosti, za ktorých by bol výkon rozhodnutia v rozpore s účinným uplatnením práva na sťažnosť. Tak je to v prípade, ak by bol sťažovateľ vystavený veľkému riziku, že utrpí vážnu a nenapraviteľnú ujmu, a ak by bol vyhostený napriek požiadavke Komisie o nevykonanie rozhodnutia o vyhostení podľa pravidiel 36 Rokovacieho poriadku. Účinnosť práva podať individuálnu sťažnosť by bola oslabená, ak by štáty neboli povinné rešpektovať opatrenie nariadené Komisiou alebo Súdom a nezdržali sa takých krokov, ktoré by mohli ohroziť sťažovateľov život. V tomto prípade vláda zmarila preskúmanie údajného porušenia práva a sponchybila praktickosť a účinnosť rozhodnutí orgánov Dohovoru.

B. Preskúmanie sporných otázok Súdom

1. Všeobecné úvahy

94. Ako sa už pri skorších príležitostiach uviedlo, Dohovor sa musí interpretovať tak, aby bol zohľadnený jeho osobitný charakter ako zmluvy, ktorá chráni jednotlivé ľudské bytosti, a jeho záruky musia byť vytvorené tak, aby boli praktické a efektívne (pozri *inter alia* už spomínaný rozsudok Soering, séria A, č. 161, str. 34, ods. 87). Tento prístup síce svedčí v prospech právomoci Komisie a Súdu uložiť predbežné opatrenia, ktoré majú zabezpečiť ochranu práv strán sporu počas konania pred orgánmi Dohovoru, ale Súd musí upozorniť na to, že Dohovor, na rozdiel od iných medzinárodných zmlúv alebo mechanizmov, neobsahuje žiadne špeciálne ustanovenie, ktoré by sa venovalo tejto problematike (pozri *inter alia* článok 41 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora, článok 63 Amerického dohovoru o ľudských právach z roku 1969, článok 185 a 186 zmluvy z roku 1957, ktorou bolo založené Európske hospodárske spoločenstvo).

95. Európske hnutie, ktoré prvé predložilo návrh Európskeho dohovoru o ľudských právach, zahrnulo do návrhu Štatútu Európskeho súdu pre ľudské práva ustanovenie týkajúce sa predbežných opatrení (článok 35), ktorého podkladom bol článok 41 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora (pozri *Collected Edition of the travaux préparatoires*, zväzok I, str. 314). *Travaux préparatoires* Dohovoru ale neobsahujú žiadne informácie o diskusii, ktorá by sa týkala tejto problematiky.

96. Absencia osobitného ustanovenia Dohovoru, ktoré by sa týkalo predbežných opatrení, viedla Poradné zhromaždenie Rady Európy k jeho odporúčaniu, ktorým vyzýva Výbor ministrov Rady Európy, aby pripravil protokol k Dohovoru, ktorý by orgánom Dohovoru umožnil uložiť vo vhodných prípadoch predbežné opatrenia [pozri Odporúčanie 623 (1971), *Yearbook of the Convention*, zv. 14, str. 68 – 71]. Následne Výbor ministrov rozhodol, že prijatie takého protokolu by nebolo vhodné. Ako dôvod *inter alia* uviedol, že prax Komisie, v rámci ktorej žiada vlády, aby odložili výkon predmetných rozhodnutí, je v tomto ohľade dostatočná (pozri Dokument č. 3325, str. 4 – 6, *Working Papers of Consultative Assembly*, 25. riadne zasadnutie, ktoré sa uskutočnilo od 25. septembra do 2. októbra 1973). Zhromaždenie neskôr odporučilo Výboru ministrov, aby vyzval členské štáty, aby „odkladali vyhostenie alebo vydanie do štátu, ktorý nie je zmluvnou stranou Dohovoru“ v prípadoch, keď Komisia alebo Súd majú rozhodnúť *inter alia* o údajnom porušení článku 3 [pozri Odporúčanie 817 (1977) o niektorých aspektoch práva na azyl, *Yearbook of the Convention*, zv. 20, str. 82 – 85]. Nakoniec 27. júna 1980 Výbor ministrov prijal podobné odporúčanie pre vlády členských štátov pre prípady vyhostení do štátov, ktoré nie sú stranami Dohovoru [pozri Odporúčanie č. R (80) 9, *Yearbook of the Convention*, zv. 23, str. 78 – 79].

2. Posúdenie otázky, či môže právomoc uložiť predbežné opatrenia vyplývať z článku 25 ods. 1 alebo z iného prameňa

97. V tomto prípade ide o to, či môže právomoc Komisie uložiť predbežné opatrenie vyplývať z článku 25 ods. 1, posudzovaného oddelene alebo spolu s pravidlom 36 Rokovacieho poriadku Komisie, alebo z iného prameňa napriek skutočnosti, že v Dohovore nie je ustanovenie, ktoré by túto právomoc vyjadrovalo explicitne.

98. V prvom rade je potrebné poznamenať, že pravidlo 36 je iba procesným pravidlom, ktoré vytvorila Komisia na základe článku 36 Dohovoru. Pri neexistencii ustanovenia v Dohovore o predbežných opatreniach nemožno považovať nariadenie opatrenia podľa pravidla 36 za záväzné pre zmluvné štáty Dohovoru. Toto je zrejme

vyjadrené aj v samotnom znení pravidla 36 Rokovacieho poriadku „môže stranám nariadiť akékoľvek predbežné opatrenie, ktoré by sa malo prijať“), ako aj v myšlienkových pochodoch, ktoré sa urobili na základe tohto pravidla v tomto prípade („nariadiť švédskej vláde ..., že by sa malo prijať opatrenie ..., aby sťažovatelia neboli vyhostení do Chile“) (pozri odsek 56 a podobné vyjadrenie v odseku 61).

99. Pokiaľ ide o záväzok zmluvných strán nebrániť účinnému výkonu práva na sťažnosť, je potrebné v prvom rade poznamenať, že článok 25 ods. 1 Dohovoru sa vzťahuje výlučne na konanie pred Komisiou o individuálnych sťažnostiach. Článok 25 sa nevzťahuje na medzishátne sťažnosti, pri ktorých je však rovnaký záujem, aby štáty rešpektovali opatrenia, ktoré Komisia nariadi na základe pravidla 36 svojho Rokovacieho poriadku.

Bežným zmyslom článku 25 ods. 1 je povinnosť štátu nezasahovať do práva jednotlivca účinne predložiť sťažnosť a obhajovať ju pred Komisiou. Tento článok priznáva sťažovateľovi právo procesnej povahy, na rozdiel od hmotných práv garantovaných hlavou I Dohovoru a jeho protokolmi. Z podstaty tohto procesného práva však vyplýva, že jednotlivci musia mať možnosť sťažovať sa na údajné porušenie tohto práva pred orgánmi Dohovoru. Dohovor garantuje len práva konkrétne a skutočné a nie teoretické a fiktívne, táto skutočnosť musí byť zohľadňovaná pri výklade Dohovoru (pozri už spomínaný rozsudok Soering, séria A, č. 161, str. 34, odsek 87 a rozsudky spomínané v tom odseku).

Ako sa už spomenulo, žiadne ustanovenie Dohovoru neopravňuje Komisiu uložiť predbežné opatrenia. Bolo by neprirodzené vyvodzovať zo slov článku 25 „že nebudú nijako brániť účinnému výkonu tohoto práva“, záväzok rešpektovať nariadenie opatrenia Komisie podľa pravidla 36 Rokovacieho poriadku. Tento záver nemení ani prípadné posúdenie článku 25 ods. 1 v spojení s pravidlom 36 alebo – ako to požadoval zástupca Komisie – s článkami 1 a 19 Dohovoru.

100. V doterajšej praxi zmluvné štáty takmer vždy rešpektovali opatrenia nariadené podľa pravidla 36. Také správanie sa môže považovať za ich súhlas so spôsobom interpretácie ustanovenia Dohovoru (pozri *mutatis mutandis* už spomínaný rozsudok Soering, séria A, č. 161, str. 40 – 41, odsek 103, a článok 31 ods. 3 písm. b) Viedenského dohovoru o zmluvnom práve z 23. mája 1969), ale nie za vznik nových práv a záväzkov, ktoré nie sú od začiatku zahrnuté v Dohovore (pozri *mutantis mutandis* rozsudok Johnston a iní z 18. decembra 1986, séria A, č. 112, str. 25, odsek 53). V každom prípade – ako to potvrdzujú aj už spomínané rôzne odporúčania orgánov Rady Európy – prax štátov rešpektovať opatrenia nariadené podľa pravidla 36, nemôže byť založená na presvedčení, že tieto vytvorili záväznú povinnosť (pozri odsek 96). Odráža skôr snahu lojálne spolupracovať s Komisiou vtedy, keď to dotknutý štát považuje za možné a rozumné.

101. Nakoniec ako poznamenala Komisia, nemožno na podporu použiť všeobecné princípy medzinárodného práva, keďže neexistuje ani jednotný názor, ani jednotné právne pravidlo na otázku záväznosti predbežných opatrení vydaných medzinárodnými tribunálmi.

102. V súlade s uvedeným sa Súd domnieva, že právomoc uložiť záväzné predbežné opatrenia nemožno vyvodiť ani z článku 25 ods. 1 *in fine*, ani z iných zdrojov. Prináleží zmluvným štátom, aby odhadli vhodnosť odstránenia tejto situácie prijatím nového ustanovenia napriek bohatej praxi štátov, ktoré konali v dobrej viere.

103. V tomto ohľade je potrebné pripomenúť, že Komisia alebo jej predseda nariaďujú opatrenia podľa pravidla 36 svojho Rokovacieho poriadku iba za výnimočných okolností. Toto im slúži na to, aby v prípade vyhostenia (alebo vydania) signalizovali

zmluvnému štátu, že podľa nich môže toto vyhostenie spôsobiť sťažovateľovi nenapraviteľnú ujmu, a tiež, že týmto vyhostením môže štát porušiť článok 3 Dohovoru. Ak sa štát rozhodne, že nebude rešpektovať nariadené opatrenie, vystavuje sa riziku, že orgány Dohovoru skonštatujú, že porušil článok 3 Dohovoru. Podľa Súdu v prípadoch, kde bol štát týmto spôsobom upozornený na nebezpečenstvo nepriaznivého ovplyvnenia výsledku prípadu prejednávaneho pred Komisiou, by sa nerešpektovanie opatrenia malo pri každom následnom zistení porušenia článku 3 považovať za priťažujúcu okolnosť.

3. Posúdenie otázky, či vyhostenie skutočne bránilo účinnému výkonu práva na sťažnosť

104. Sťažovatelia namietali, že vyhostenie prvého sťažovateľa bránilo účinnej prezentácii sťažnosti pred Komisiou.

Rešpektovanie opatrení nariadených podľa pravidla 36 by bezpochyby pomohlo sťažovateľom pri obhajovaní ich záujmov pred Komisiou. Nepreukázalo sa však, že by uplatnenie ich práva podať sťažnosť bolo výrazne sťažené. Prvý sťažovateľ zostal po návrate do Chile na slobode a mohol opustiť túto krajinu bez akéhokoľvek obmedzenia (pozri odseky 36 – 38). Právny zástupca sťažovateľov ich mohol v skutočnosti riadne obhajovať v konaní pred Komisiou napriek neprítomnosti sťažovateľa na pojednávaní.

Nepotvrdilo sa, že fakt, že sa prvý sťažovateľ nemohol radiť so svojím právnikom, sťažoval zhromaždenie dôkazov, iných, ako tých, ktoré boli predložené počas dlhého imigračného konania vo Švédsku, alebo obranu voči vyjadreniam vlády v merite veci.

4. Záver

105. V stručnosti článok 25 ods. 1 *in fine* nebol porušený.

Z TÝCHTO DÔVODOV SÚD

1. Rozhodol osemnástimi hlasmi proti jednému, že nebol porušený článok 3;
2. Rozhodol jednohlasne, že článok 8 nebol porušený;
3. Rozhodol desiatimi hlasmi proti deviatim, že nebol porušený článok 25 ods. 1 *in fine*.

Vyhotovené v anglickom a vo francúzskom jazyku a vyhlásené na verejnom pojednávaní v Budove ľudských práv v Štrasburgu 20. marca 1991.

Rolv RYSSDAL
predseda

Marc-André EISSEN
tajomník

K tomuto rozsudku sú v súlade s článkami 51 ods. 2 Dohovoru a pravidlom 53 ods. 2 Rokovacieho poriadku Súdu pripojené tieto osobitné názory sudcov:

- nesúhlasný názor sudcov Cremona, Thóra Vilhjálmssona, Walsha, Macdonalda, Bernhardta, De Meyera, Martensa, Foighela a Morenilla,
- osobitný názor sudcu De Meyera.

SPOLOČNÝ NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCOV CREMONA, THÓRA VILHJÁLMSONA, WALSHA, MACDONALDA, BERNHARDTA, DE MEYERA, MARTENSA, FOIGHELA A MORENILLU

Podľa nás vyhostenie prvého sťažovateľa do Chile 6. októbra 1989, deň po tom, ako bola podaná sťažnosť Európskej Komisii pre ľudské práva a niekoľko hodín potom, ako Komisia požiadala vládu „nevyhostiť sťažovateľov do Chile ...“, bolo porušením článku 25 Dohovoru.

1. Tento rozsudok potvrdzuje názor vyjadrený v rozsudku Soering, že vydanie alebo vyhostenie môže byť porušením Dohovoru. Keďže Dohovor zaručuje skutočnú a efektívnu ochranu ľudských práv všetkých osôb nachádzajúcich sa na území zmluvných štátov Dohovoru, ani tomu inak nemôže byť. Vlády nemôžu byť oprávnené vystaviť takéto osoby závažným porušeniam ľudských práv v tretích krajinách, najmä ak je tu obava z možného mučenia alebo iného porušovania základných ľudských práv.

Ochrana podľa Dohovoru by nemala zmysel, keby mal štát právo vyhostiť alebo vydať osobu bez akéhokoľvek predbežného posúdenia — čo najrýchlejšieho a čo najdôslednejšieho — dôsledkov tohto vyhostenia. Súd viackrát zdôraznil, že „účel a cieľ Dohovoru ako nástroja na ochranu individuálnej ľudskej bytosti vyžaduje, aby boli jeho ustanovenia interpretované a používané tak, aby boli jeho záruky praktické a účinné“ (rozsudok Soering zo 7. júla 1989, séria A, č. 161, str. 34, odsek 87). Tento základný princíp treba vziať do úvahy aj pri preskúmaní procesných záruk obsiahnutých v Dohovore.

2. Na prvý pohľad sa zdá, že druhá veta článku 25 ods. 1 chráni len účinný výkon práva podať individuálnu sťažnosť. To však neznamená, že štáty môžu pozbaviť budúci výsledok sťažnosti akéhokoľvek praktického významu. Inak by mali štáty povinnosť umožniť osobe podať sťažnosť Komisii, ale zároveň by ju mohli vyhostiť hneď potom, bez ohľadu na následky, akokoľvek závažné by mohli byť. Takýto výklad však nemožno akceptovať. Podľa nás procesné záruky obsiahnuté v článku 25 predpokladajú a zahŕňajú prinajmenšom právo jednotlivca na poskytnutie príležitosti, aby sa jeho sťažnosť posudzovala orgánmi Dohovoru čo najpodrobnejšie, a na poskytnutie náležitej ochrany jeho základných práv, ak je to potrebné.

3. Tieto princípy ale nesmerujú k tomu, že každá sťažnosť podaná na základe článku 25 automaticky zabráňuje vydaniu alebo vyhosteniu osoby do tretej krajiny. Samotná skutočnosť, že bola podaná individuálna sťažnosť proti rozhodnutiu o vyhostení alebo vydání neobmedzuje vlády štátov v ich právomoci vziať do úvahy a posúdiť dôkazy, ktoré majú k dispozícii, a rozhodnúť napriek tomu o výkone rozhodnutia. Ak dospejú k takémuto rozhodnutiu, môžu vziať do úvahy skutočnosť, že mnohé sťažnosti sú zjavne neopodstatnené. Významné sú aj úvahy o ochrane národnej bezpečnosti a verejného poriadku a ďalšie skutočnosti (vrátane dĺžky konania pred orgánmi Dohovoru). Ale v tomto štádiu — a iba v ňom — je relevantné nariadenie predbežných opatrení v zmysle pravidiel 36 Rokovacieho poriadku Komisie. Takéto opatrenie je pre žalovaný štát uistením, že ide o sťažnosť veľkého významu a že sa urýchlene prešetrí (pozri odseky 52 — 55). Z tohto pohľadu nariadené opatrenia daný štát zaväzujú, keďže predstavujú jediný prostriedok ochrany sťažovateľa pred možným porušením jeho alebo jej práv, ktoré by mohlo spôsobiť nenapraviteľnú uj-

mu. Navyše podľa nášho názoru z Dohovoru vyplýva, že v prípadoch, ako je tento, majú Komisia a Súd právomoc požadovať od zmluvných štátov, aby nevykonali rozhodnutie, ktoré môže nielen zapríčiniť vznik vážnej ujmy, ale aj úplne anulovať výsledok celého konania pred orgánmi Dohovoru.

Na záver, je v rozpore s článkom 25 Dohovoru, že prvý sťažovateľ bol vyhostený hneď potom, ako podal sťažnosť Komisii napriek jej opatreniu, ktoré nariadila podľa pravidiel 36 svojho Rokovacieho poriadku.

4. V tomto ohľade skutočnosť, že nebol po návrate do Chile mučený a že mohol robiť v konaní pred orgánmi Dohovoru nevyhnutné úkony, nie je v tomto prípade významná. Kritickým dátumom je 6. október 1989. V tomto čase nebolo možné vyličiť vážne porušenie základných ľudských práv nasledujúce po vyhostení a Komisia jasne naznačila, že podrobnejšie vyšetrovanie sa javilo ako nevyhnutné a uskutočnilo by sa urýchlene.

5. Bezpochyby Dohovor na rozdiel od niektorých iných medzinárodnoprávných dokumentov neobsahuje žiadne explicitné vyjadrenie týkajúce sa predbežných opatrení, ale to nezabraňuje tomu, aby sa interpretoval autonómne, s dôrazom na jeho predmet, cieľ, ako aj na účinnosť jeho kontrolného mechanizmu. V tomto kontexte majú tieto podmienky veľký význam. Takmer všetky členské štáty Rady Európy akceptovali právo na podanie individuálnej sťažnosti a povinnú jurisdikciu Súdu v tejto oblasti. Je nevyhnutné, aby orgány Dohovoru mohli zabezpečiť účinnú ochranu tam, kde sú o to požiadané.

OSOBITNÝ NÁZOR SUDCU DE MEYERA

Berúc do úvahy okolnosti prípadu, opísané do detailov v rozsudku¹, ako aj skutočnosť, že v októbri 1989 nebola situácia v Chile ešte celkom upokojená², boli tu dôvody, ktoré viedli k presvedčeniu, že vyhostenie prvého sťažovateľa do tejto krajiny ho mohlo vystaviť „reálnemu riziku mučenia alebo neľudského či ponižujúceho zaobchádzania“³. Som toho názoru, že práva garantované článkom 3 Dohovoru boli porušené.

POZNÁMKY

¹ Pozri odseky 12 – 33. Pozri aj vyjadrenie Dr. Jacobssona zhrnuté v odsekoch 49 – 57 správy Komisie a v odsekoch 39 a 40 rozsudku a nálezy Prof. Mariano Castexa a Dr. Søndergaarda, na ktoré odkazujú odseky 44 a 45 rozsudku.

² Generál Pinochet bol stále prezidentom. Pozri ďalej odsek 35 *in fine* rozsudku a odsek 4 spoločného nesúhlasného názoru.

³ Rozsudok Soering zo 7. júla 1989, séria A, č. 161, str. 35, odsek 91.